

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ЧЕРКАСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ

Гордова Т. Ф., Заслужений художник України,
член Національної спілки художників України, мистецтвознавець

Анотація. Стаття розглядає проблеми становлення Черкаської мистецької школи.

Ключові слова: мистецька школа, черкаські художники, художня освіта.

Аннотация. Гордова Т.Ф. Проблемы становления Черкасской художественной школы. В данной публикации рассматриваются проблемы становления Черкасской художественной школы. **Ключевые слова:** художественная школа, черкасские художники, художественное образование.

Annotation. Gordova T.F. Problems of becoming of artistic school of Cherkas. The article examines the problems of development of artistic school of Cherkasschina.

Keywords: artistic school, artists of Cherkass region, artistic enseignment.

Постановка проблеми. Черкаський художній цех, що роками проводив часи у творчих майстернях, працюючи над творами та новими темами до виставок, змінив творче мистецьке будівництво на педагогічну роботу і нині успішно навчає азам академічного малюнку та живопису в учбових закладах, віддаючи свої знання майбутнім митцям. Перехід від творчої діяльності до просвітницької характерний у часи великих політичних перемін та соціальних зрушень. Ці обставини присутні у країні та області. Невеликий потенціал Черкаської організації Національної спілки художників України здатен створити декілька осередків з навчання молоді різним видам мистецтва.

Скінчилося планомірне забезпечення замовленнями художників, накопичений мистецький досвід у різних галузях, написані твори потрібно передати учням та музеям. Музеї надзвичайно бідні і не здатні боротися з черкаською владою за поповнення своїх фондів. Тому для покращення культурної ситуації збирають про митців надруковані матеріали у засобах масової інформації, надають свої виставкові зали для проведення персональних виставок. *Музейне безгрошів'я, неможливість закупівлі творів художників зумовлені слабким адміністративним апаратом культури, який сприяє стримуванню розвитку мистецтва області.* Ці названі вище фактори є однією із причин виникнення великої кількості закладів, що навчають мистецтву малювання у такому невеликому обласному центрі.

Результати дослідження й виклад основного матеріалу. Оголошення по радіо, телебаченню, в пресі наперобій розповідають про набір студентів на нові відділення та мистецькі напрямки. Чому виникла така необхідність? Від незадоволених творчих амбіцій художників чи бажання батьків бачити свою дитину мистецьки вихованою? Можливо це результат невірною виховання дітей у загальноосвітніх школах, чи велика потреба у спеціалістах з художніх дисциплін у суспільства? Чи це через те, що центр України був позбавлений за часи Радянської влади художніми навчальними закладами, що утворило мистецький вакуум та вплинуло на загальну відсталість у розвитку культури в області. Синтез цих причин викликав сучасну ситуацію з мистецтвом в Черкащині.

Згадаємо історію краю, як складової частини розвитку Київщини і Полтавщини XVII – XIX столітті. Як розвивалося тоді мистецтво, чому занепало? Чи воно розвивалося на інших теренах, а в силу соціальних обставин почало розвиватися на терені Черкащини? Що таке Черкаський Мистецький феномен?

Створення області у 1954 році потребувало її розвитку за стандартами СРСР, що забезпечувало потрібний культурний пласт, якого не було у новоствореній структурі. На початку шестидесятих років будувалися театри, філармонія, будинки культури, бібліотеки, музеї, будинок художників, відкривалися художня та музична школа, художні студії. Якою була передісторія і як вона вплинула на розвиток народного, самодіяльного та професійного мистецтва краю?

Черкащина складається з трьох етнографічних регіонів: Східного Поділля, Наддніпрянщини, Західної Полтавщини. Цей фактор вплинув на розвиток народного мистецтва і у подальшому на декоративно-прикладне мистецтво, яким займається значна частина професійних художників Черкаської організації Національної спілки художників України.

На розвиток образотворчого мистецтва краю мали вплив два напрямки вищої мистецької школи, що були представлені наближеними до мистецтва Західної Європи школами, зокрема Кракова, Варшави, Відня та художніми надбаннями Імператорської Академії мистецтв Російської імперії, що будувала

свої школи на надбаннях Венеції, Флоренції, Парижу, Лондона. Два сучасні напрямки у розвитку образотворчого мистецтва краю – це школи Львівська та Київська. Випускники Київської, *Харківської, Одеської художніх шкіл формують навчальний процес та беруть участь у розвитку мистецтва Черкащини.*

Твори визначних художників Європи були у маєтках польської, німецької, голандської, італійської, грецької, сербської та російської знаті, які були власниками землеволодінь нашого краю. Над створенням їхніх маєтків та садибних парків працювали відомі архітектори та художники. Серед них: відомий архітектор доби Просвітництва Я. Кубицький, що будував маєток короля Станіслава Августа Понятовського у Каневі, В. Стасов – автор маєтку і церкви у Гельм’зеві, В. Городецький, що створив маєтки та адміністративні споруди у Мошнах та Городищі; Н. Бенуа, Н. Львов працювали у маєтку А. А. Абази у Шполі, Ян Ліндсей розробив і будував королівську резиденцію у Корсунь-Шевченківському, уманський парк „Софіївка”, де працювали архітектори А. Штекеншнайдер, Раппонета, Л. Метцель. Ботаніки-художники А. Регель, П. Ферре, В. Пашкевич створили образ парку – перлини паркового мистецтва України. Багато художників і архітекторів XVII – XIX століття працювали у маєтках над їх оздобленням, писали портрети власників, пейзажі, створювали інтер’єрні та паркові скульптури та своїм талантом виховували високі художні смаки.

І не дивно, що Тарас Шевченко – козачок панів Енгельгардів, при великій підтримці Імператорської художньої школи, став Академіком графіки та улюбленим поетом українського народу. Подорожуючи селами і містами краю, створив графічну серію “Живописна Україна”.

Наповнення маєтків творами живопису, графіки, скульптури розповідає нам про неймовірні мистецькі скарби, що були на території області. У будинках князів Барятинських, Воронцових, Голіциних, Лопухіних, Потоцьких, Шувалових, Даховських, у підприємців кінця XIX століття Терещенків, Ханенків, Семиренків розміщувалися твори відомих російських та європейських художників. Особливе мистецько-культурне значення мали твори архітектури та садово-паркового мистецтва, яких у області нараховується біля чотирьохсот. Для створення паркових картин потрібні були художники-пейзажисти та біологи, потрібні знання, помножені на культуру авторів та господарів. Ці перлини ландшафтного мистецтва заростають непрохідними хащами, а сучасні невігласи знають про них з окремих розповідей пращурів. Занедбані, розграбовані вони досі розповідають дослідникам про розвиток садово-паркового мистецтва області. Саме ця рукотворна краса виховувала смаки у навколишніх селах та містах.

Перші художні школи були у маєтках землевласників, які виховували у своїх дітей уміння бачити та відтворювати цю красу. Художники-гувернери навчали малювати, ліпити, вишивати, плести, думати, аналізувати.

До мистецької школи с. Козацького у маєтку князів Голіциних на уроки малювання і логіки привозили дітей з навколишніх маєтків, щоб послухати розповіді-алегорії Івана Крилова, пограти у театрі, помалювати з натури.

Філософ-мудрець Григорій Сковорода працював у с. Каврай у маєтку переяславського воєводи Томари, разом з ним дітей навчав малювати Гаврило Васько (його портрети дітей Томари зберігаються в Українському музеї образотворчого мистецтва).

Поміщиця с. Сунки Смілянського району – Н. Яшвіль (Філіпсон) товаришувала з Михайлом Нестеровим. У маєтку княгині художник писав серію пейзажів майже шість років. Сама ж вона працювала над серією акварелей, залишивши для нас портрети, натюрморти, пейзажі, що зберігаються у фондах Луганського художнього музею.

Серед дітей поміщиків, які ставали відомими художниками, наприклад такі, як Наталя Давидова з с. Вербівка, її подруги Естер, Гудим-Левкович, О. Богомазов, що ввійшли у групу художників початку ХХ століття, творча база яких була у с. Вербівка Кам'янського району, де розроблялися ескізи вишивок і був створений вишивальний цех. Твори цієї групи виконувалися руками сільських вишивальниць і продавалися у Європі.

Геній супрематизму Казимир Малевич, що черпав свою творчість з народних глибин села Вербівка з Кам'янщини, став всесвітньо відомим художником. Цей список можна продовжувати і думаємо, що переконали в тім, що у дореволюційні часи було на Черкащині багато художніх осередків, які залишили помітний слід у подальшому розвитку образотворчого та декоративного мистецтва та сформували смаки наступних поколінь.

Багато інших відомих і невідомих нам художників, що виростили на мистецькому ґрунті Черкащини, збагатили художню палітру світу, Радянського Союзу, України.

Поряд зі світським та релігійним розвивалося народне мистецтво, зразки якого ми бачимо у музеях області. Народне мистецтво ХVІІ – ХІХ століття дало стартові можливості для розвитку самодіяльного та професійного мистецтва Черкащини.

Класики народного розпису Євген Пшеничник, Макар Муха, Ярина та Софія Гоменюк сприяли розвитку мистецтва декоративного малювання, що використовувалося у оздобленні предметів побуту та монументального живопису, кераміки, вишивки, ткацтва.

Мистецтво довоєнного часу розкрилося талантом знаменитого бойчукіста Івана Падалки з Драбівщини. У селі Вишнопіль на Тальнівщині народився у середині ХІХ століття Іван Іжакевич, класик українського мистецтва. Премію його імені, до речі, багато років обіцяє заснувати черкаська влада художникам.

Художники післявоєнного часу створили матеріальну базу для майбутніх поколінь митців, зокрема для Черкаської організації спілки художників.

Художня студія, яка діяла в шестидесятих та семидесятих роках ХХ століття в Черкасах на базі клубу рафінадного заводу (керівник О. М. Кокора), пізніше при Палаці піонерів сприяла появі на мистецькому олімпі черкаських митців у

різних місцях Радянського Союзу. Невеликі студії у Христинівці, Умані, Жашкові, Звенигородці, Гальному, Корсуні, Каневі, Золотоноші, Драбові створювали умови для виникнення творчих осередків, які поповнювали митецькі школи Ленінграда, Москви, Києва, Львова, Одеси, Харкова.

У час створення Черкаської області у середині 50-х років не випадково першим членом спілки художників була геніальна художниця Катерина Білокур. Приблизно через десять років у Черкаси були запрошені випускники Київського художнього та Львівського декоративно-прикладного інститутів для створення осередку спілки художників. На початку 80-х років до Черкас запросили випускників інституту імені І. Рєпіна з Ленінграда.

Тож на сьогодні художній цех Черкащини складають випускники вузів Москви, Ленінграда, Києва, Харкова, Одеси, Львова, які мають притаманну тільки їм школу. Синтез шкіл, знання академічного малюнку створили в Черкасах міцний художній осередок, який здатний навчити молоде покоління азам мистецтва та дизайну.

У районних центрах відкрито художні школи і студії. Мистецький рух самодіяльних та професійних художників сприяв утворенню художніх закладів в Черкасах. Організовано художні кафедри в університеті ім. Б. Хмельницького та в Черкаському державному технологічному університеті. Два коледжі, художня школа, школа мистецтв, художні студії. Систематично до членів спілки художників звертаються батьки для поглибленого вивчення їхніми дітьми художніх дисциплін. Таким чином, у місті утворився великий мистецький осередок, що претендує на утворення Черкаської мистецької школи. Становлення цієї школи не проходить без болю. Виникають колізії, пов'язані з процесом навчання та вибором художнього напрямку у процесі навчання. Система художньої освіти потребує спеціалістів-художників-педагогів, здатних розкрити студентам академічну образотворчу школу України та сприяти розквіту мистецтва дизайну.

Художники, що знають „ремесло”, але не є педагогами, – є причиною конфліктів між викладачами, що пристосувалися до художнього процесу, та художниками-викладачами-практиками. Часто у гонитві за „доцентами” та „професорами” керівники кафедр набирають спеціалістів на свій розсуд і цим погіршують рівень викладання художніх дисциплін. Дану тенденцію можна прослідкувати у навчальних закладах, що готують художників чи дизайнерів. Не вдаючись до конкретики, але це дійсно проблема, яку потрібно негайно вирішити, щоб не загубити потяг молоді до вивчення художніх дисциплін.

Особливо вражає прихід вчорашніх студентів-художників на викладацьку роботу. Не маючи художнього досвіду, виставкової та творчої діяльності, вони з легкої руки, нищать майбутніх художників своєю непередготовленістю. Молодих викладачів-художників необхідно направляти в аспірантуру на теоретичні мистецькі дисципліни пов'язані з історією мистецтв, але практичні дисципліни – живопис, малюнок, скульптуру, дизайн, ДПМ повинні вести досвідчені художники-практики, члени спілки художників, яких також потрібно направляти

в аспірантуру. Нечітке розуміння викладання теорії і практики у художньому навчальному закладі призводить до нищення набутої десятиліттями мистецької культури Черкащини. Керівники кафедр повинні подумати над мистецьким удосконаленням педагогічного складу.

У Національній академії образотворчого мистецтва є гарний досвід, який вони успішно розвивають. Наприклад, на мистецтвознавчому відділенні навчаються студенти, що вже мають вищу освіту. Серед них є кандидати та доктори з технічних та педагогічних наук, які вивчають основи теорії та історії мистецтв, що їм дає змогу керувати мистецькими кафедрами. Цей досвід слід використати і для Черкаської мистецької школи.

У гонитві за кількістю студентів та створенням напрямків з „модних” дисциплін відкриваються подібні відділення, але без відповідної для цього навчальної та матеріальної бази. Навчальний процес потребує подальшого аналізу та вдосконалення з чітким розмежуванням по дисциплінах та відділеннях.

Висновки. Навчальна художня освіта Черкащини знаходиться на стадії глибокого зародження і потребує досконалого вивчення та об’єднання у єдиний художній учбовий заклад з чіткою системою підготовки майбутніх студентів та вдосконаленим викладанням художніх дисциплін, що сприяло б подальшому розвитку Черкаської художньої школи. Об’єднавши зусилля вищих навчальних закладів області, можливо створивши єдиний Черкаський художній інститут, що допоможе забезпечити якісну художню освіту. Викладацька база для цього є, як і її головний осередок, Черкаська організація Національної спілки художників України як найбільше професійне об’єднання художників області. Паралельно з викладацькою роботою потрібно заохочувати членів спілки художників на проведення наукових досліджень, характерних для вищої школи, цим розширити мистецький викладацький арсенал.

Мистецька культура, здобута протягом століть, потребує подальшого вдосконалення, підкреслює бажання створювати красу у побуті, на роботі, в окремо взятому дворі та оселі. Завдяки колективним зусиллям створені нашими пращурами естетичні властивості української культури не знищені і проростуть молоді талановитою генерацією.

Література:

1. Бандуренко Н. И. Черкащина – история, современность, люди / Н. И. Бандуренко. – К.: Союз художников Украины, 1986. – 20 с.: іл.
2. Іщенко Ю. П. Художники Шевченкового краю / Ю. П. Іщенко, І. В. Фізер. – Черкаси: Брама-України, 2008. – 176 с.: іл.
3. Клименко Н. М. Черкащина: історія, сучасність, люди / Н. М. Клименко. – Черкаси: Пресс-Інформ, 2004. – 118 с.:іл.
4. Популярная художественная энциклопедия, т. 2. – М.: Советская энциклопедия, 1986. – С. 396.
5. Українська Радянська Енциклопедія, т. 12. – К.: Головна редакція УРЕ, 1985. – С. 273.
6. Шилімова О. А. Художники Черкащини / О. А. Шилімова. – Черкаси: Облполіграфвидав, 1984. – 37 с.: іл.

Надійшла до редакції 11.09.2008